

Saopštenje o smernicama za Evropu

■ *Teorijski i normativni temelji poverenja i nepoverenja*

Izgradnja novog narativa prosvetnog poverenja na nivou Evropske unije

Da bi odgovorila na izazove u našem društvu koji podrivaju poverenje u upravljanje, verujemo da Evropska unija mora da izgradi nov narativ građanskog ovladavanja procesima i učešća u upravljanju utemeljenih u osnovnim pravima.

Evropa treba da neguje i razvija kulturu učešća u kojoj su građani prepoznati kao jednaki partneri institucijama. U projektu EnTrust iznosimo stav da bi trebalo da se novi narativ usredsredi na prosvetne oblike poverenja, jer odnose između građana, političara i političkih institucija ne treba da diktiraju oblici bezuslovnog i nekritičkog poverenja ([Lahusen 2020](#)). Kritički nastrojeno građanstvo je nužan preduslov za postojanje demokratskih sistema koji u potpunosti funkcionišu, a isto važi i za vladavinu zakona, mehanizme deljenja moći između političkih institucija i ulogu masovnih medija kao arene prenošenja kritičkih vesti i javnih debata. Ono što je stoga neophodno jeste narativ koji naglašava komplementarnost prosvetnog poverenja i nepoverenja, zasnovanih na načelima aktivnog i kritički nastrojenog građanstva, političkog promišljanja i donošenja odluka.

Ovaj narativ bi morao da istakne elemente učešća, s obzirom na to da su poverenje i nepoverenje zasnovani na dvosmernom odnosu, po kom nepoverenje u političke institucije može navesti građane da razviju stavove i prakse nepoverenja i time gaje spirale nepoverenja ([Lahusen 2020](#)). Novi narativ treba da naglasi da prosveteni oblici poverenja uključuju recipročno učešće obe strane, koje zatim postaju subjekat i objekat

poverenja. Na kraju, verujemo i da ovaj narativ treba da bude inkluzivan glede nivoa upravljanja, jer poverenje i nepoverenje posreduju u odnosima između građana i javnih vlasti na svim nivoima - lokalnim, državnim i evropskim. Negovanje prosvetnih oblika poverenja stoga uključuje zalaganje za pristup učešću i kritici od nivoa lokalnih inicijativa do arene Evropske unije.

Prilika koju pruža dugo očekivana debata o budućnosti Evropske unije koju su nedavno pokrenuli Evropska komisija, Evropski parlament i Savet Evrope ne treba da se propusti. Evropska unija takođe radi na Akcionom planu za demokratiju, koji predstavlja jedinstvenu priliku da se ustanovi okvir za novi model upravljanja zasnovan na aktivnom učešću građana u demokratskoj vlasti.

Meseci koji slede biće od ključne važnosti za to da institucije Evropske unije razviju odgovarajuće ciljeve, jasan opseg delanja i mehanizme praćenja koji bi mogli da od Konferencije za budućnost Evrope stvore stvarnu radionicu za razvoj prosvetnog poverenja i aktivnog učešća. Vreme je da se građanima pruži prilika da procene da li su postojeće politike i ugovori dovoljni da pruže odgovor na izazove sa kojima se Evropa suočava.

Učešće i ovladavanje procesima u političkim strukturama upravljanja: neki ključni koraci

U projektu EnTrust smo prepoznali određeni broj uslova i koraka koji moraju biti preduzeti da bi se promovisalo i implementiralo učešće

i ovladavanje procesima u političkim strukturama upravljanja.

Prvo, institucije EU treba više da ulože u razvoj demokratije, osnovnih prava i obezbeđivanje poštovanja za vladavinu zakona diljem Evropske unije kroz niz mera i odgovarajući budžet. Time što će razviti snažan mehanizam da nadgleda vladavinu zakona i osnovna prava, koji će uključiti kako odgovarajuće sankcije da ispravi manjkavosti tako i mere podrške, kao i razmenu dobrih praksi da obezbedi napredak, EU može doprineti izgradnji kapaciteta i vlada i građana, i time obezbediti efikasne pravne sisteme koji omogućavaju ostvarenje prava, jednakosti, slobode govora i medija.

Drugo, EU i države članice moraju obezbediti uslove koji osnažuju građane i nezavisne grupe građana da s jedne strane grade poverenje a s druge praktikuju nepoverenje tako što pozivaju vlade na odgovornost na svim nivoima upravljanja. Ovo uključuje i pogodno legislativno okruženje i obezbeđivanje odgovarajućih sredstava bez uslova, koje bi omogućilo organizacijama da praktikuju svoju ulogu zastupanja i nadgledanja.

Treće, uloga civilnog društva kao kamena temeljca demokratije u EU mora se prepoznati. Ovo znači razvoj politika i zakonskih instrumenata na nivou EU, kao što su okvir za dijalog kog bi se držale sve institucije i odredbe koje omogućavaju takvo prepoznavanje i olakšavaju saradnju građana preko granica. Dugo se čekao nov projekat za ustanovljavanje statuta Evropske asocijacije i trenutno je u fazi rasprave u Evropskom parlamentu i pri Evropskoj komisiji za ekonomiju i društvo. Mnogi diljem građanskog društva takođe zahtevaju sprovođenje odredbi Člana 11 Lisabonskog ugovora o otvorenom, transparentnom i strukturiranom dijalogu sa predstavničkim udruženjima i građanskim društvom kroz međuinstitucionalni dogovor.

Četvrto, učešće građana u strukturama upravljanja EU mora se takođe gajiti i pripremiti na odgovarajući način. Institucije i vlade država članica u EU igraju bitnu ulogu u promovisanju u podržavanju obrazovanja građana po pitanju, između ostalog, politika Evropske unije kroz programe i inicijative koje sprovode pokreti i organizacije civilnog društva, kao i univerziteti. Ovakvi programi su ključni za razvoj kritičkog mišljenja u kontekstu virulentnog širenja dezinformacija.

Pred kraj, treba reći da bi valjalo da EU institucije ohrabre masovne medije i nauku da postanu svesni i proaktivni pri pružanju osnova za prosveteno poverenje i nepoverenje. Novinari i masovni mediji bi trebalo da kritički ispituju prakse izveštavanja i uključe se u dijalog sa građanima; nauka bi trebalo da obezbedi etičko ponašanje i potkrepi transparentnost, kreirajući izbore u nauci u saradnji sa građanima koji su do sada bili uključeni u implementaciju naučnog istraživanja, najvećma kroz građansku nauku.

Na kraju, valjalo bi reći da treba razviti nove oblike učešća koji su u skladu sa trenutnim kontekstom globalizacije informacija i širenjem društvenih medija.

Osnovne preporuke: preliminarni nalazi novog istraživačkog konzorcijuma

Preporuke ovog Saopštenja o smernicama zasnovane su na prvim dokazima koje je sakupio [Projekat EnTrust \(vidi i Prvi rukopis o poverenju i nepoverenju u strukture upravljanja\)](#). Uopšteno govoreći, naš pregled prethodnih istraživanja ističe tri osnovne lekcije koje treba izvući. Prvo, poverenje i nepoverenje imaju konstruktivne i destruktivne elemente, što znači da akteri u sferi politika treba da budu zainteresovani za razvijanje prosvetjenih oblika poverenja. Drugo, poverenje i nepoverenje zasnivaju se na međuzavisnim i recipročnim odnosima

između građana i političkih institucija, što znači da su akteri upravljanja saodgovorni za kreiranje poverenja i nepoverenja. Treće, poverenje u upravljanje je snažno posredovano preko masovnih medija, stručnjaka i naučnika, što znači da akteri u sferi politika treba da imaju povećano interesovanje za zaštitu verodostojnih medija i nauke.

S druge strane, preporuke ovog Saopštenja o smernicama proističu iz našeg [dijaloga sa kreatorima politika i predstavnicima civilnog društva](#) koji se tiče poverenja i nepoverenja u upravljanje, dijaloga i učešća građana, demokratije i osnovnih prava.

Učesnici prvog dijaloga sa interesnim grupama koji je organizovao EnTrust istakli su kako opadanje vladavine zakona i povećanje korupcije u nekim državama EU utiče na slobodu medija i sposobnost organizacija civilnog društva da pozivaju svoje vlade na odgovornost. Ovi trendovi imaju negativan uticaj na demokratiju time što stvaraju atmosferu straha i nepoverenja među građanima, i time što stavljaju donošenje odluka iznad svega, zahtevajući bezuslovno poverenje.

Još jedna tema od ključne važnosti je uticaj pandemije virusa Covid-19 na upravljanje, kao što su mnogi naši sagovornici naveli. Pandemija je kao ozbiljan događaj bez presedana poremetila ravnotežu moći i omogućila vladama i institucijama da donose odluke bez osvrtnja na uobičajene procedure konsultacija i dijaloga sa civilnim društvom i društvenim partnerima. Stručnjaci i naučnici su takođe stekli neopravdano veliki uticaj, što je dovelo do nekih oblika nepoverenja među građanima, jer se dovode u pitanje proporcionalnost i uticaj mera na građanske slobode, kao i mogući sukobi interesa. Ovo je posebno bitno u državama sa autokratskim režimima koje su, na primer, zloupotrebile zakone donete da se spreči širenje dezinformacija u vezi sa pandemijom da bi

ograničile slobodu izražavanja.

Ovi razvoji događaja i novonastale promene nisu važni samo na nivou država, već imaju uticaj i na nivo poverenja koji građani imaju prema evropskim institucijama jer ljudi imaju tendenciju da posmatraju EU kroz prizmu iskustava iz svojih nacionalnih država, kao i mereći sposobnost ili neuspeh pri postizanju koordinisanog ili ujedinjenog odgovora na krizu na nivou EU. Sem toga, različiti stepeni transparentnosti institucija EU, ili manjak informacija i/ili prilika da se bude uključen takođe imaju uticaj na nivo poverenja prema Evropskoj uniji u celini.

Učesnici panela su takođe naglasili da su opadanje vladavine zakona, povećana polarizacija u našim društvima, kao i uticaj pandemije uticali na nivo poverenja u nauku. Koncentracija platformi društvenih mreža u rukama nekolicine komercijalnih aktera, kao i upotreba društvenih medija od strane autokratskih režima (poput Rusije i Kine) doprinose širenju lažnih vesti i neetičkog ponašanja u nauci.

Iako su nove tehnologije pružile povećane mogućnosti za informisanje, transparentnost i pristup i dalje manjkaju. Takođe postoji i asimetrija moći između naučnika i građana kao krajnjih korisnika, što postaje sve očiglednije u kontekstu globalizacije informacija.

Ovaj težak politički kontekst takođe utiče na način na koji se posrednička tela organizuju i razvijaju, kao što je istaknuto na raspravi visokog nivoa. S vedrije strane, pored tradicionalnih organizacija civilnog društva, svedočimo bitnom razvoju u neformalnim pokretima građana koji kreiraju inovativne načine izražavanja i odgovora na društvene izazove. Neki od ovih pokreta su prerasli u organizacije sa više strukture da bi bili održiviji. Međutim, takođe vidimo razvoj jednog sumnjivog civilnog društva. U

neliberalnim demokratijama, vlade stravaju organizacije civilnog društva da bi se obezbedila veštačka baza poverenja u društvu i da bi se zatvorio prostor za nezavisne organizacije. Sem toga, vlada vremenom može postepeno “pripitomiti” organizacije tako što će ograničiti javno finansiranje na pružanje socijalnih usluga a isključiti “političke ciljeve” kao što je zastupanje iz pristupa donacijama uz poreske olakšice ili iz priznavanja organizacija. Ovi pokušaji da se preuzme i kontroliše civilno društvo i širi nepoverenje u njegov rad takođe ukazuju na urušavanje demokratije.

U ovom kontekstu, postoji potreba da se ustanovi okvir za politike i zakonodavstvo koji će oživeti vezu između građana i ljudi koji žive u Evropskoj uniji uopšteno i institucija Evropske unije. Čini se da su organizacije i pokreti u okviru civilnog društva neizostavni akteri u favorizaciji uključivanja građana, kao i staranja da su i informisani i kritički nastrojeni, da bi se razvilo prosveteno poverenje. U nekim državama Evrope, i na lokalnom i na državnom nivou, razvijeni su različiti metodi i alati za učešće građana u demokratskoj vlasti. Pre svega, oblici zakonodavstva kroz grupni pristup su omogućili nasumično izabranim građanima i civilnom društvu da učestvuju u nacrtima zakona i strategija javnih politika. Uspešni eksperimenti ove vrste sprovedeni su u Finskoj, Španiji, Francuskoj i na Islandu.

Parametri istraživanja i informacije o projektu

Projekat EnTrust finansira EU u kontekstu programa Horizon2020 Research and Innovation (Ugovor o finansiranju br. 870572). Konzorcijum je rad na projektu inicirao početkom 2020. godine, što znači da su preporuke i nalazi predstavljeni u ovom saopštenju o smernicama zasnovani na prvim

preliminarnim analizama i diskusijama o javnim politikama. Istraživanja će u budućnosti biti posvećena stvaranju sistematskih empirijskih podataka i analizi koja će biti podvrgnuta kritičkoj debati i intenzivnim dijalozima sa kreatorima politika, interesnim grupama i praktičarima na lokalnom, državnom i evropskom nivou.

Konzorcijum projekta EnTrust sastoji se iz osam partnerskih timova koji sprovode aktivnosti istraživanja i diseminacije rezultata u sedam država (Češka, Danska, Grčka, Italija, Nemačka, Poljska i Srbija) i na nivou EU. Njegov radni plan sadrži sedam radnih paketa posvećenih sistematskoj analizi i refleksiji različitih aspekata svake teme:

1. Teorijski i normativni temelji poverenja i nepoverenja
2. Poverenje i nepoverenje na lokalnom nivou javnih politika
3. Uloga demokratskih društvenih pokreta u stvaranju poverenja i nepoverenja
4. Uloga medija u izgradnji poverenja i nepoverenja: Informacija ili polarizacija?
5. Uvid razvojne psihologije u poverenje i nepoverenje
6. Procena poverenja i nepoverenja građana u strukturu upravljanja: forme, determinante, efekti i lekovi
7. Civilizovanje poverenja i nepoverenja: uzori i preporuke

Dalji radni paketi su posvećeni diseminaciji, primeni i prenošenju istraživanja, kao i temama vezanim za upravljanje i etiku.

Konzorcijum:

[Civilno društvo Evrope](#) (Brisel, Belgija)

[Masarikov univerzitet](#) (Brno, Češka)

[Univerzitet društvenih i političkih nauka Pantejon](#) (Atina, Grčka)

[Univerzitet u Beogradu, Institut za filozofiju i društvenu teoriju](#) (Srbija)

[Univerzitet u Kopenhagenu](#) (Danska)

[Univerzitet u Zigenu](#) (Nemačka)

[Univerzitet u Sijeni](#) (Italija)

[Univerzitet u Varšavi](#) (Poljska)

Više informacija o projektu EnTrust možete naći na www.entrust-project.eu.

Kontakt

Prof. dr Christian Lahusen
Kordinator projekta
Univerzitet u Zigenu
Katedra za društvene nauke
Adolf-Reichwein-Str. 2
57068 Siegen – Germany
e-mail: entrust@uni-siegen.de

Carlotta Besozzi
Partnerka na projektu
Civilno društvo Evrope
Rue du Congrès 13,
1000 Brussels – Belgium
e-mail: contact@civilsocietyeurope.eu

Linkovi ka nalozima na društvenim mrežama

Informacije o projektu

Tip projekta: Kolaborativni projekat
Poziv: H2020 SC6 GOVERNANCE-01-2019: Trust in Governance
Početak realizacije: Februar 2020
Trajanje: 48 meseci
Kordinator: Prof. dr Christian Lahusen, Univerzitet u Zigenu
Ugovor o finansiranju br.: 870572
Budžet projekta iz fonda EU: € 2.978.151,25

Ovaj projekat se finansira iz programa istraživanja i inovacija Evropske unije Horizon 2020 pod ugovorom o finansiranju br. 870572. Za sadržaj ove publikacije odgovorni su isključivo autori i on ne odražava nužno stavove Evropske unije.

www.entrust-project.eu